

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 105

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος 2023

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΗΡΩΝ ΤΥΧΑΙΩΝ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Καθεστώς του Αγίου Όρους

Άρθρο 105

1. Η χερσόνησος του Άθω, από τη Μεγάλη Βίγλα και πέρα, η οποία αποτελεί την περιοχή του Αγίου Όρους, είναι, σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του, αυτοδιοίκητο τμήμα του Ελληνικού Κράτους, του οποίου η κυριαρχία πάνω σ' αυτό παραμένει άθικτη. Από πνευματική άποψη το Άγιο Όρος διατελεί υπό την άμεση δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Όλοι όσοι μονάζουν σ' αυτό αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια μόλις προσληφθούν ως δόκιμοι ή μοναχοί, χωρίς άλλη διατύπωση.

2. Το Άγιο Όρος διοικείται, σύμφωνα με το καθεστώς του, από τις είκοσι Ιερές Μονές του, μεταξύ των οποίων είναι κατανεμημένη ολόκληρη η χερσόνησος του Άθω, το έδαφος της οποίας είναι αναπαλλοτρίωτο.

Η διοίκησή του ασκείται από αντιπροσώπους των Ιερών Μονών, οι οποίοι αποτελούν την Ιερή Κοινότητα. Δεν επιτρέπεται καμία απολύτως μεταβολή στο διοικητικό σύστημα ή στον αριθμό των Μονών του Αγίου Όρους, ούτε στην ιεραρχική τάξη και τη θέση τους προς τα υποτελή τους εξαρτήματα. Απαγορεύεται να εγκαταβιώνουν στο Άγιο Όρος ετερόδοξοι ή σχισματικοί.

3. Ο λεπτομερής καθορισμός των αγιορειτικών καθεστώτων και του τρόπου της λειτουργίας τους γίνεται από τον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους, τον οποίο, με σύμπραξη του αντιπροσώπου του Κράτους, συντάσσουν και ψηφίζουν οι είκοσι Ιερές Μονές και τον επικυρώνουν το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Βουλή των Ελλήνων.

4. Η ακριβής τήρηση των αγιορειτικών καθεστώτων τελεί ως προς το πνευματικό μέρος υπό την ανώτατη εποπτεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς το διοικητικό μέρος υπό την εποπτεία του Κράτους, στο οποίο ανήκει αποκλειστικά και η διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

5. Οι πιο πάνω εξουσίες του Κράτους ασκούνται από διοικητή, του οποίου τα δικαιώματα και καθήκοντα καθορίζονται με νόμο.

Με νόμο επίσης καθορίζονται η δικαστική εξουσία που ασκούν οι μοναστηριακές αρχές και η Ιερή Κοινότητα, καθώς και τα τελωνειακά και φορολογικά πλεονεκτήματα του Αγίου Όρους.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτος Ν./Παυλόπουλος Π., *Συνταγματική θεώρηση του θέματος της εισόδου και εγκαταβίωσης αλλοδαπών στο Άγιο Όρος*, ΝοΒ 44/1996· Ανδρουτσόπουλος Γ., *Είσοδος και εγκαταβίωση στο Άγιον Όρος*, Νομοκανονικά 2/2006· Ανθυμίδης Π., *Το ζήτημα της Νομικής Προσωπικότητας των Μονών του Αγίου Όρους*, ΘΠΔΔ 4/2010· Αντωνόπουλος Ν., *Η συνταγματική προστασία του αγιορειτικού καθεστώτος*, 1958· ο ίδιος, *La condition internationale du Mont Athos σε Le Millénaire du Mont Athos (963-1963): études et mélanges, Éditions de Chevetogne*, 1963· Doens Ι./Παπαστάθης Χ./Παπαγεωργίου Κ./Νικολακάκης Δ., *Νομοκανονική Βιβλιογραφία Αγίου Όρους Άθω (1912-2000)*, Αγιορείτικη Βιβλιοθήκη, 2007· Δούδος Γ., *Η αποδημία αλλογενούς αγιορείτη μοναχού από το Αγ. Όρος επιφέρει απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας που απέκτησε κατά την κουρά του*, Αρμ. 55/2001· Δωρής Ε., *Το δίκαιον του Αγίου Όρους Άθω*, Α. Σάκκουλα, τ. Α΄-Β΄, 2004· Evrigenis D., «Réflexions théoriques sur la Déclaration Commune relative du Mont Athos», σε *Mount Athos and the European Community, Institute for Balkan Studies*, 1993· Καραγιαννακίδης Δ., *Οι πηγές του δικαίου της αγιορειτικής αυτοδιοίκησης και το «αρχαίο προνομιακό καθεστώς» του Αγίου Όρους (άρθρο 105 Σ.)*, ΤοΣ 22/1996· Καραγιαννακίδης Δ., *Διοικητικά όργανα, εκπροσώπηση και έγγραφα των αγιορειτικών μονών*, Σάκκουλα, 2019· Καρακουλάκης Ε., *Διοίκηση και οργάνωση του Αγίου Όρους σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη και το Νομοθετικό Διάταγμα 10/16.9.1926*, Ι.Μ. Κουτλουμουσίου, 2007· Κασιμάτης Γ., *Το Σύνταγμα και η άδεια εισόδου στην περιοχή της μοναστικής πολιτείας*, ΝοΒ 44/1996: 391· ο ίδιος, *Η φορολογική απαλλαγή του Αγίου Όρους*, ΝοΒ 60/2012· Κονιδάρης Ι.Μ., *Εβδομήντα χρόνια της Καταστατικής Νομοθεσίας του Αγίου όρους*, ΝοΒ 44/1996· ο ίδιος, «Το Άγιον Όρος και η Ευρωπαϊκή Ένωση», σε *Το Άγιον Όρος. Χθες-σήμερα-αύριο*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών· ο ίδιος, *Άβατον του Αγίου Όρους/The Mount Athos Avaton*, Α. Σάκκουλα, 2003· ο ίδιος, *Το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω και οι διεθνείς περί αυτού συνθήκες* Νομοκανονικά 1/2014· ο ίδιος, *Θεμελιώδεις διατάξεις σχέσεων Κράτους-Θρησκευμάτων*, Σάκκουλα, 3^ο 2016· ο ίδιος, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα στην ελληνική επικράτεια*, Σάκκουλα, 2^ο, 2017· ο ίδιος, *Μαθήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου*, Σάκκουλα, 2020· Κονιδάρης Ι.Μ./Ανδρουτσόπουλος Γ.Ι., «Καθεστώς του Αγίου Όρους», σε *Σύνταγμα κατ' Άρθρο Ερμηνεία*, Σάκκουλα, 2017· Κόντης Α., *Η απαλλαγή των μοναχών του Αγίου Όρους από την υποχρέωση στρατεύσεως* Νομοκανονικά 2/2009· Κοσμίδης Χ., *Η δικαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη στο Άγιον Όρος*, Αρμ 5/2009· Κότσιανος Σ., *Το απαλλοτριωτόν των εκτός του Αγίου Όρους κειμένων ακινήτων των ιερών μονών της χερσονήσου του Άθω*, Αρμ 25/1971· Κρεμπενιός Δ., «Το Άγιον Όρος στη νομολογία του Συμβουλίου Επικρατείας», σε *Αντιπελάργηση. Τιμητικός Τόμος Ι.Μ. Κονιδάρη*, Σάκκουλα, 2018: 297· Λαμπρόπουλος Α.-Π., *Το άβατο του Αγίου Όρους*, Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών 2001-2003· Μάνεσης Α./ Κεραμεύς Κ., *Αγιορειτική αυτοδιοίκηση και κρατική μέριμνα για τις αρχαιότητες*, ΝοΒ 26/1978· Μαρίνος Α., «Η απαγόρευση εισόδου γυναικών στο Άγιον Όρος», σε *Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητρ. Κίτρους Βαρνάβα*, 1980· Μαρίνος Α., «Ο έλεγχος των πράξεων των αρχών του Αγίου Όρους από το

Συμβούλιον της Επικρατείας», σε *Αναδρομή. Τιμητικό Αφιέρωμα εις τον Αρχιεπίσκοπον πρ. Αθηνών και πάσης Ελλάδος Κυρόν Ιάκωβον Βαβανάτσον*, 1991· Μαρίνος Α., *Εκκλησία και δίκαιον (θεωρία και νομολογία)*, Αποστολική Διακονία, 2000· Νικολακάκης Δ., *Το προνομιακό φορολογικό καθεστώς των μετοχιών και της ακίνητης περιουσίας των Μονών του Αγίου Όρους*, ΝοΒ 63/2015· Παναγιωτάκος Π., *Η οργάνωσις του Μοναχικού Πολιτεύματος εν Αγίω Όρει Άθω*, ΑΕΚΔ 4/1949· Παπαγεωργίου Κ., *Το προνομιακό φορολογικό και τελωνειακό καθεστώς του Αγίου Όρους. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρ. 105 § 5 εδ. β' Συντάγματος*, Νομοκανονικά 1/2003· ο ίδιος, *Θεσμοί Δικαίου Αγίου Όρους*, Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις, 2009· ο ίδιος, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, Παπαζήση, 3η 2019· Παπαδάτος Σ., *Αι νομικαί βάσεις της αγιορειτικής πολιτείας*, 1959· ο ίδιος, *Νομοθέτησις «κατά παραπομπήν» εν τω αγιορειτικώ δικαίω*, ΑΕΚΔ 17/1962: 28· ο ίδιος, *Η πολιτειακή θέσις του Αγίου Όρους*, 1965· ο ίδιος, *Το πρόβλημα του αβάτου του Αγίου Όρους*, 1969· Papastathis C., *The Nationality of the Mount Athos Monks of non-Greek Origin*, *Balkan Studies* 8/1967· ο ίδιος, *Το άβατο του Αγίου Όρους στις γυναίκες*, Αρμ 33/1979: 80· ο ίδιος, *Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών*, Αφοί Κυριακίδης, 1988· ο ίδιος, «Το καθεστώς του Αγίου Όρους και της Εκκλησίας στην Μακεδονία μετά την Συνθήκη του Βουκουρεστίου», σε *Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου και η Ελλάδα*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, 1990· ο ίδιος, «The Status of Mount Athos in Hellenic Public Law», σε *Mount Athos and the European Community*, *Institute for Balkan Studies*, 1993: 55· ο ίδιος, *Προϋποθέσεις εισόδου προσκυνητών και εγκαταβιώσεως ομοδόξων αλλοδαπών στο Άγιον Όρος*, ΝοΒ 44/1996· ο ίδιος, *Το ειδικό νομικό καθεστώς των αλλογενών Αγιορειτών*, Νομοκανονικά 1/2002· ο ίδιος, «Το καθεστώς του Αγίου Όρους», σε *Πολιτεία, Ορθόδοξη Εκκλησία και Θρησκευματα στην Ελλάδα*, Επέκταση, 2006· ο ίδιος, *The Regime of Mount Athos σε Between Cultural Diversity and Common Heritage (Legal) and Religious Perspectives on the Sacred Places of the Mediterranean*, Routledge, 2014· Παπαχρυσάνθου Δ., *Ο αθωνικός μοναχισμός. Αρχές και οργάνωση*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, 1992· Παυλόπουλος Π., *Η νομική φύση των οργάνων διοίκησης του Αγίου Όρους και η είσπραξη προστίμων που εκείνη επιβάλλει κατά τον ΚΕΔΕ*, Δ 28/1997· Πετρακάκου Δ., *Το μοναχικόν πολίτευμα του Αγίου Όρους εν Άθω*, 1925· Πουλής Γ., *Το άβατο του Αγίου Όρους και η ποινικοποίηση της παραβίασής του με το Ν.Δ. 2623/1953*, Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ 1981· Σκανδάμης Ν., *Το Άγιο Όρος και οι Ευρωπαϊκές Κοινοτήτες*, ΕΕΕΔ 2/1983· Σόντης Ι., *Το αναπαλλοτρίωτον της ακινήτου περιουσίας των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους*, ΕΕΝ 35/1976· Τρωιάνος Σ., *Απαλλοτρίωση αγιορειτικών κτημάτων και τύχη του χρηματικού ανταλλάγματος*, ΝοΒ 27/1979· ο ίδιος, *Η φύση της νομικής προσωπικότητας των ιερών μονών του Αγίου Όρους*, Χρ 23/1984· ο ίδιος, «Προϋποθέσεις και διαδικασία εγκαταβιώσεως αλλοδαπών στο Άγιον Όρος», σε *Το Καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω*, Ιερά Κοινότητα Αγίου Όρους Άθω, 1996· Τρωιάνος Σ./Πουλής Γ., *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, Α. Σάκκουλα, 2003· Τρωιάνος, Σ./Παπαστάθης, Χ./Καραγιαννακίδης, Δ., *Περί την αποκοπή της Αδελφότητος της Ι. Μονής Εσφιγμένου από το σώμα των Ι. Μονών του Αγίου Όρους*, Αρμ 58/2004· Τσάτσος Θ., γνμδ. θ 64/1953, σελ. 428· Τσάτσος Θ./Βολονάκης Μ., *Η απονομή της δικαιοσύνης εν Αγίω Όρει*, ΑΕΚΔ 4/1949· Φιλιππίδης Τ., *Το «αυτοδιοίκητον»*

του Αγίου Όρους, Αρμ 49/1995· Χριστιανός Β., *Ειδικό καθεστώς του Αγίου Όρους και δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομοκανονικά 1/2011.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ιστορικό Πλαίσιο	4
II. Θεωρία και νομολογιακή πράξη	6
1. Διοίκηση και Εποπτεία	6
Α. Αυτοδιοίκητο	6
Β. Διοικητική οργάνωση	7
Γ. Πνευματική εποπτεία	9
Δ. Διοικητική εποπτεία	10
2. Η προστασία των αγιορειτικών καθεστώτων	10
Α. Αρχαίο προνομιακό καθεστώς	10
Β. Αγιορειτικά Καθεστώτα	11
Γ. Εξουσιοδότηση υπέρ του Νόμου	13
Δ. Ένταξη στην ΕΕ	14
3. Ειδικότερα προνόμια	14
Α. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας	14
Β. Απαγόρευση εγκαταβίωσης ετεροδόξων ή σχισματικών	17
Γ. Άβατο	17
Δ. Αναπαλλοτρίωτο	18

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- 1 Το Άγιο Όρος εντάχθηκε de facto στην ελληνική επικράτεια μετά την κατάληψη της χερσονήσου του Άθω από τον ελληνικό στόλο τον Νοέμβριο του 1912. Τον Μάιο του 1913 υπογράφηκε η Συνθήκη στο Λονδίνο μεταξύ των συμμαχικών βαλκανικών κρατών και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το άρθ. 5 της Συνθήκης του Λονδίνου όριζε, μεταξύ άλλων, ότι οι συμβαλλόμενοι εμπιστεύονταν στις τότε Μεγάλες Δυνάμεις τη λήψη απόφασης για την τύχη της χερσονήσου του Άθω. Ακολούθησε πρεσβευτική διάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες συνυπέγραψαν Πρωτόκολλο, ανακηρύσσοντας το Άγιο Όρος ως ανεξάρτητη, αυτόνομη και ουδέτερη πολιτεία. Το κείμενο του Πρωτοκόλλου ανακοινώθηκε στην ελληνική κυβέρνηση τον Νοέμβριο του 1913, είχε όμως προκαλέσει ήδη από τον Οκτώβριο του 1913 την έντονη αντίδραση των μοναχών του Αγίου Όρους οι οποίοι εξέδωσαν «Ιερόν Ψήφισμα» διατρανώνοντας την

απόφασή τους να θεωρήσουν το Άγιο Όρος ως αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής επικράτειας¹.

Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, όπως άλλωστε και ολόκληρη η Συνθήκη, δεν εφαρμόστηκαν ποτέ ενόψει της συνέχισης των βαλκανικών πολέμων και της υπογραφής της Συνθήκης του Βουκουρεστίου στις 28.7./10.8.1913, το άρθ. 5 της οποίας ενέταξε de jure το Άγιο Όρος στην ελληνική επικράτεια μέσα από τον καθορισμό της οροθετικής γραμμής των ελληνοβουλγαρικών συνόρων, κατά τρόπο που καθιστούσε εμμέσως σαφές ότι το έδαφος του Αγίου Όρους υπαγόταν στην ελληνική επικράτεια. Η κυριαρχία της Ελλάδας επί του Αγίου Όρους ουσιαστικά αναγνωρίστηκε και στις Συνθήκες που επακολούθησαν μέχρι την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, η οποία στο άρθ. 2 αυτής καθόρισε οριστικώς τα όρια μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας².

Με τη Συνθήκη των Σεβρών του 1920 για την προστασία των μειονοτήτων στην Ελλάδα, η Ελλάδα υποχρεούται να αναγνωρίσει και διατηρήσει τα δικαιώματα και ελευθερίας που απολαμβάνουν οι μη ελληνικές μοναστηριακές κοινότητες του Αγίου Όρους σύμφωνα με το άρθ. 62 της Συνθήκης του Βερολίνου. Το ως άνω άρθ. είχε καθορίσει ότι οι μοναχοί του Αγίου Όρους θα διατηρούσαν τις κτήσεις και τα προνόμιά τους, ανεξαρτήτως καταγωγής. Ενόψει της υποχρέωσης τήρησης για τις ελληνικές μοναστηριακές κοινότητες των ίδιων προνομίων και δικαιωμάτων που θα τηρούσε η Ελλάδα για τις μη ελληνικές δυνάμει των διεθνών συμβατικών της υποχρεώσεων, υποστηρίζεται ότι το συνταγματικό προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους πηγάζει ουσιαστικά από διεθνείς συμβάσεις³. Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι η ελληνική πολιτεία διατήρησε το προνομιακό καθεστώς «*αυτοπεριορίζουσα την ίδια αυτής αρμοδιότητα*»⁴ και με τη θέση αυτή συγκλίνει το ΣτΕ⁵. Το εύρος του αυτοδιοίκητου είναι σε κάθε περίπτωση συνταγματικά προσδιορισμένο και όχι ανεξέλεγκτο⁶. Το άρθ. 105 δεν περιλαμβάνεται στα άρθρα που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, αν και περιλαμβάνεται στα άρθρα που δεν μπορούν να ανασταλούν σε κατάσταση πολιορκίας δυνάμει του άρθ. 48 Σ.

¹ Ι. Κονιδάρης, *Το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω και οι διεθνείς περί αυτού συνθήκες Νομοκανονικά* 1/2014, σελ. 11.

² Χ. Παπαστάθης, «Το καθεστώς του Αγίου Όρους και της Εκκλησίας στην Μακεδονία μετά την Συνθήκη του Βουκουρεστίου», σε *Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου και η Ελλάδα*, 1990, σελ. 193· Ν. Antonopoulos, «La condition internationale du Mont Athos» σε *Le Millénaire du Mont Athos (1963-1963): études et mélanges*, 1963, σελ. 381.

³ Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα στην ελληνική επικράτεια*, 2017, σελ. 181· Τ. Φιλιππίδης, Το «αυτοδιοίκητον» του Αγίου Όρους, Αρμ 49/1995, σελ. 559.

⁴ Θ. Τσάτσος, γγμδ. Θ 64/1953, σελ. 428.

⁵ ΣτΕ 611/1988.

⁶ Π. Παναγιωτάκος, *Η οργάνωσις του Μοναχικού Πολιτεύματος εν Αγίω Όρει Άθω*, ΑΕΚΔ 4/1949, σελ. 110.

- 4 Το μη ισχύσαν Σ. 1925/1926 (άρθ. 106-109), αλλά και το Σ. 1927 (άρθ. 109-112), εισήγαγαν διατάξεις που αναγνώρισαν το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους (και οι οποίες στερεότυπα επαναλήφθηκαν στο άρθ. 103 του Σ. 1952 και στο άρθ. 105 του ισχύοντος Σ., αν και με τον ορθότερο τίτλο «Καθεστώς του Αγίου Όρους» αντί «Διοικήσεις του Αγίου Όρους»⁷. Η ελληνική πολιτεία κύρωσε επίσης νομοθετικά τον νέο Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους (ΚΧΑΟ), ο οποίος είχε καταρτιστεί από πενταμελή επιτροπή Αγιορειτών και εν συνεχεία ψηφιστεί από την έκτακτη διπλή σύνταξη των είκοσι Μονών του Αγίου Όρους τον Μάιο του 1924. Η κύρωση έγινε κατόπιν μελέτης του σχεδίου ΚΧΑΟ από ειδική επιτροπή υπό την προεδρία του Αθανάσιου Ευταξιά⁸. Ο ΚΧΑΟ συμπληρώθηκε με το ν.δ. της 10/16.9.1926 (ν.δ. 1926). Η νομολογία έχει αποδεχθεί ότι το ν.δ. 1926 βρίσκεται σε ισχύ⁹. Το άρθ. 105, σε συνδυασμό με τον ΚΧΑΟ και το ν.δ. 1926 κατοχυρώνουν σημαντικά προνόμια υπέρ των Αγιορειτών¹⁰.

II. ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΑΞΗ

1. Διοίκηση και Εποπτεία

A. Αυτοδιοίκητο

- 5 Αν και η κυριαρχία του ελληνικού κράτους επί του Αγίου Όρους παραμένει άθικτη, εντούτοις το άρθ. 105 § 1 Σ. κατοχυρώνει το αυτοδιοίκητο της περιοχής του Αγίου Όρους, αναγνωρίζοντάς το ρητά ως αυτοδιοίκητο τμήμα του ελληνικού κράτους σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του. Ο τρόπος αυτοδιοίκησης του Αγίου Όρους εξειδικεύεται περαιτέρω στο άρθ. 105 § 2 - 3 Σ., ενώ η άσκηση εποπτείας στις § 4 - 5 του άρθ. 105 Σ. Η συνταγματική κατοχύρωση του αυτοδιοίκητου αποσκοπεί στη διατήρηση του θρησκευτικού χαρακτήρα της περιοχής του Αγίου Όρους, αλλά και ως ένδειξη σεβασμού στη συμβολή των Αγιορειτών στη διατήρηση των παραδόσεων και του χαρακτήρα της περιοχής¹¹.

⁷ Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 182· Γ. Ανδρουτσόπουλος, *Είσοδος και εγκαταβίωση στο Άγιον Όρος*, Νομοκανονικά 2/2006, σελ. 83.

⁸ Ι. Κονιδάρης, *Εβδομήντα χρόνια της Καταστατικής Νομοθεσίας του Αγίου όρους*, ΝοΒ 44/1996, σελ. 360· ο ίδιος, *Θεμελιώδεις διατάξεις σχέσεων Κράτους-Θρησκευμάτων*, 2016, σελ. 360-422.

⁹ ΑΠ 340/37, ΑΠ 432/39.

¹⁰ C. Papastathis, "The Regime of Mount Athos" σε *Between Cultural Diversity and Common Heritage (Legal) and Religious Perspectives on the Sacred Places of the Mediterranean*, Routledge, 2014, σελ. 273· ο ίδιος, "The Status of Mount Athos in Hellenic Public Law", σε *Mount Athos and the European Community*, Institute of Balkan Studies, 1993, σελ. 55· Κ. Παπαγεωργίου, *Θεσμοί Δικαίου Αγίου Όρους*, 2009.

¹¹ ΣτΕ 4/1996· Ν. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία του αγιορειτικού καθεστώτος*, 1958, σελ. 177.

Η αυτοδιοίκηση πάντως δεν συνεπάγεται και αυτονομία¹² και κατ' επέκταση παραμένει στην ελληνική πολιτεία η άσκηση της εποπτείας για το διοικητικό μέρος ως προς την ακριβή τήρηση των αγιορειτικών καθεστώτων και ως προς τη διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και ασφάλειας σύμφωνα με το άρθ. 105 § 4 Σ.¹³ Εντούτοις, γίνεται αποδεκτό ότι οποιοσδήποτε δικαστικός έλεγχος δεν εκτείνεται επί θεμάτων που είναι καθαρά πνευματικά ή αφορούν την εσωτερική διοίκηση του Αγίου Όρους, όπως η εκλογή ή έκπτωση Ηγουμένου Μονής¹⁴. Ως προς τη μορφή της αυτοδιοίκησης κρατούσα είναι η άποψη ότι αυτή αφορά σε αυτοδιοίκηση κατά τόπο, δηλαδή στο Άγιο Όρος ως ιδιαίτερη περιοχή εντός των ορίων του ελληνικού Κράτους.¹⁵ Οι ιερές Μονές αυτοδιοικούνται περαιτέρω σύμφωνα με τον εσωτερικό τους κανονισμό, τον οποίο εγκρίνει η Ιερά Κοινότητα σύμφωνα με το άρθ. 9 ΚΧΑΟ.

6

Β. Διοικητική οργάνωση

Το άρθ. 105 § 2 Σ. προβλέπει ότι το Άγιο Όρος διοικείται, σύμφωνα με το καθεστώς του, από τις είκοσι Ιερές Μονές του, μεταξύ των οποίων είναι κατανεμημένη ολόκληρη η χερσόνησος του Άθω. Η διοίκησή του ασκείται από αντιπροσώπους των Ιερών Μονών, οι οποίοι αποτελούν την Ιερή Κοινότητα χωρίς να επιτρέπεται οποιαδήποτε μεταβολή είτε στο διοικητικό σύστημα, είτε στον αριθμό των είκοσι Κυριαρχικών, Βασιλικών, Πατριαρχικών και Σταυροπηγιακών Μονών του Αγίου Όρους. Δεν επιτρέπεται επίσης μεταβολή ούτε στην ιεραρχική τάξη και τη θέση των Μονών προς τα υποτελή τους εξαρτήματα. Η ρύθμιση του άρθ. 105 § 2 Σ. είναι επομένως ιδιαίτερα αυστηρής φύσης, κατά τρόπο ώστε οποιαδήποτε μεταβολή ως προς τον αριθμό των Μονών ή το διοικητικό σύστημα, να μην μπορεί να γίνει ούτε με τροποποίηση του ΚΧΑΟ κατά τη διαδικασία του άρθ. 105 § 3 Σ., αλλά μόνο με συνταγματική τροποποίηση. Το άρθ. 105 § 3 Σ. εξουσιοδοτεί τον ΚΧΑΟ να καθορίσει λεπτομερώς τα αγιορειτικά καθεστώτα και τον τρόπο λειτουργίας τους, αλλά δεν μπορεί να μεταβάλει είτε τον αριθμό των Μονών, είτε το διοικητικό σύστημα, είτε

7

¹² Σ. Παπαδάτος *Η πολιτειακή θέσις του Αγίου Όρους*, 1965, σελ. 99· Α. Μάνεσης/Κ. Κεραμεύς, *Αγιορειτική αυτοδιοίκηση και κρατική μέριμνα για τις αρχαιότητες*, ΝοΒ 26/1978, σελ. 1020· Ι. Κονιδάρης/Γ. Ανδρουτσόπουλος, *Καθεστώσ του Αγίου Όρους σε Σύνταγμα κατ' Άρθρο Ερμηνεία*, 2017, σελ. 1710.

¹³ ΣτΕ Ολ. 3172/1973.

¹⁴ ΣτΕ Ολ 1093/1936· ΣτΕ Ολ 1267/1966· Α. Μαρίνος, «Ο έλεγχος των πράξεων των αρχών του Αγίου Όρους από το Συμβούλιον της Επικρατείας», σε *Αναδρομή. Τιμητικό Αφιέρωμα εις τον Αρχιεπίσκοπον πρ. Αθηνών και πάσης Ελλάδος Κυρόν Ιάκωβον Βαβανάτσον*, 1991.

¹⁵ Ν. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία*, ό.π., σελ. 179 επ· Σ. Τρωιάνος/Γ. Πουλής *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, 2003, σελ. 655. Αντίθετος ο Μ. Στασινόπουλος, *Δίκαιον των διοικητικών δράσεων*, 1951, σελ. 78 ο οποίος υποστήριζε ότι πρόκειται για αυτοδιοίκηση καθ' ύλην ή κατά υπηρεσίες.

την ιεραρχική τάξη και θέση των Μονών προς τα υποτελή τους εξαρτήματα, κάτι που τονίζεται emphaticά και με τη χρήση του όρου «καμιά απολύτως μεταβολή» στο άρθ. 105 § 2 Σ.. Η απαγόρευση επαναλαμβάνεται και στο άρθ. 3 ΚΧΑΟ.

- 8 Ο ΚΧΑΟ, ως και το ν.δ. 1926 περιλαμβάνουν πληθώρα διατάξεων που εξειδικεύουν λεπτομερώς τον τρόπο άσκησης του αυτοδιοίκτου κατ' εφαρμογή του άρθ. 105 § 3 Σ.¹⁶ Στις Μονές υπάγονται άλλα μοναστικά καθιδρύματα (Σκήτες, Κελλιά, Καλύβες, Ησυχαστήρια και Καθίσματα)τα οποία θεωρούνται ως εξαρτήματα των Μονών (άρθ. 1 ΚΧΑΟ) και δεν έχουν νομική προσωπικότητα. Τη διοίκηση του Αγίου Όρους ασκεί η Ιερά Κοινότης η οποία συγκροτείται από ένα αντιπρόσωπο από κάθε μια από τις είκοσι Μονές (άρθ. 11, 14-27 ΚΧΑΟ). Ανώτατο νομοθετικό και δικαστικό όργανο όμως είναι η Έκτακτη Εικοσαμελής Σύναξη (Δισενιαύσιος) που συγκροτείται από τους Ηγουμένους των είκοσι Μονών και συγκαλείται δύο φορές τον χρόνο (άρθ. 43 ΚΧΑΟ). Οι αντιπρόσωποι τεσσάρων κάθε φορά Μονών που εναλλάσσονται κατ' έτος συγκροτούν την «Ιερά Επιστασία», η οποία είναι το εκτελεστικό όργανο της Ιεράς Κοινότητος (άρθ. 28-40 ΚΧΑΟ). Αυτής προεδρεύει ως «Πρωτεπιστάτης» ο πρώτος τη τάξει κάθε τετράδας Μονών.

- 9 Διχογνωμία υπάρχει ως προς τη νομική προσωπικότητα των Μονών, θέμα για το οποίο ούτε ο ΚΧΑΟ, ούτε το ν.δ. 1926 περιέχουν ρητή διάταξη. Κατά την κρατούσα άποψη οι είκοσι Μονές του Αγίου Όρους, των οποίων η ιεραρχική τάξη καθορίζεται στο άρθ. 1 ΚΧΑΟ, είναι ΝΠΔΔ εφόσον ασκούν αρμοδιότητες που συνεπάγονται άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως η κατάρτιση δημοσίων εγγράφων ή η επίλυση διαφορών¹⁷. Αντίθετη υπήρξε η προσέγγιση του ΣτΕ που έκρινε ότι οι Μονές δεν συνιστούν ΝΠΔΔ και δεν ασκούν διοικητική εξουσία¹⁸. Έχει προταθεί πάντως πως το ΣτΕ ουσιαστικά υποστηρίζει πως οι αγιορειτικές Μονές αποτελούν διφυή νομικά πρόσωπα ώστε κατά την κύρια

¹⁶ Για τις οποίες Ε. Δωρής, *Το δίκαιον του Αγίου Όρους Άθω*, τ. Α΄-Β΄, 2004· Δ. Καραγιαννακίδης, *Διοικητικά όργανα, εκπροσώπηση και έγγραφα των αγιορειτικών μονών*, 2019· Δ. Πετρακάκου, *Το μοναχικόν πολίτευμα του Αγίου Όρους εν Άθω*, 1925· Δ. Παπαχρυσάνθου, *Ο αθωνικός μοναχισμός. Αρχές και οργάνωση*, 1992· Ε. Καρακουλάκης, *Διοίκηση και οργάνωση του Αγίου Όρους σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη και το Νομοθετικό Διάταγμα 10/16.9.1926*, 2007.

¹⁷ ΑΠ 783/2000· ΑΠ 462/2008· Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 185· Σ. Τρωιάνος, *Η φύση της νομικής προσωπικότητας των ιερών μονών του Αγίου Όρους*, Χρ 23/1984, σελ. 110· Π. Ανθυμίδης, *Το ζήτημα της Νομικής Προσωπικότητας των Μονών του Αγίου Όρους*, ΘΠΔΔ 4/2010, σελ. 383.

¹⁸ ΣτΕ ΟΛ 2629/1988· ΝΣΚ 8/2005· Α. Βαβούσκος, *Παρατηρήσεις στην απόφαση υπ' αριθμ. 611/1998 τμ. Γ΄ ΣτΕ*, Αρμ 48/1994, σελ. 1439· κριτική σε Α. Μαρίνος, *Εκκλησία και δίκαιον (θεωρία και νομολογία)*, Αποστολική Διακονία, 2000, σελ. 134 επ· Σ. Τρωιάνος/Γ. Πουλής, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 657.

λειτουργία τους να είναι ΝΠΙΔ, ενώ στο μέτρο που ασκούν ρυθμιστικές αρμοδιότητες και δημόσια εξουσία να είναι ΝΠΔΔ¹⁹.

Γ. Πνευματική εποπτεία

Το Άγιο Όρος τελεί από πνευματική άποψη υπό την άμεση δικαιοδοσία του Οικου- 10
μενικού Πατριαρχείου σύμφωνα με το άρθ. 105 § 1 Σ. Στην ανώτατη εποπτεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου ανήκει και η ακριβής τήρηση των αγιορειτικών καθε-
στώτων ως προς το πνευματικό μέρος δυνάμει του άρθ. 105 § 4 Σ. Η εποπτεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου εκδηλώνεται με πλήθος διατάξεων στον ΚΧΑΟ και στο ν.δ. 1926. Το άρθ. 5 ΚΧΑΟ ρητώς διαλαμβάνει ότι δεν επιτρέπεται άλλο μνημόσυνο πλην του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχη, ενώ το άρθ. 43 ΚΧΑΟ προβλέπει ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης και η περί αυτόν Ιερά Σύνοδος συνιστά το ανώτατο δικαστήριο για τις πνευματικές υποθέσεις²⁰. Σε άλλες διατάξεις του ΚΧΑΟ προβλέπονται υποχρεώσεις γνωστοποίησης διάφορων πράξεων προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο ή λήψης άδειας από αυτό ανάλογα με την περίπτωση. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο εγκρίνει επομένως τις κανονιστικές διατάξεις πνευματικού χαρακτήρα της Έκτακτης Εικοσαμελούς Συνάξεως, χορηγεί άδεια σε Αρχιερείς για να μεταβούν για να ιερουργήσουν στο Άγιο Όρος (άρθ. 173 ΚΧΑΟ), καθώς και συστατικές επιστολές σε όσους επιθυμούν να μελετήσουν στα αρχεία και στις βιβλιοθήκες (άρθ. 185 ΚΧΑΟ). Γνωστοποιείται σε αυτό η εκλογή, παραίτηση ή έκπτωση ηγουμένων, επιτρόπων και μελών των μοναστηριακών συνάξεων (άρθ. 117 ΚΧΑΟ και 36 ν.δ. 1926), καθώς και η απόφαση μετατροπής ιδιόρρυθμης Ιεράς Μονής σε κοινόβια (άρθ. 85 ΚΧΑΟ)²¹. Οι πράξεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου που σχετίζονται με το Άγιο Όρος δεν αποτελούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις και κατ' επέκταση δεν ελέγχονται από τα ακυρωτικά δικαστήρια²².

¹⁹ Π. Παυλόπουλος, *Η νομική φύση των οργάνων διοίκησης του Αγίου Όρους και η είσπραξη προσίμων που εκείνη επιβάλλει κατά τον ΚΕΔΕ*, Δ 28/1997, σελ. 550· Δ. Κρεμπενιός, «Το Άγιον Όρος στη νομολογία του Συμβουλίου Επικρατείας», σε *Αντιπελάργηση. Τιμητικός Τόμος Ι.Μ. Κονιδάρη*, 2018, σελ. 310, ΠΠΘεσ 1563/2013.

²⁰ Χ. Κοσμίδης, *Η δικαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη στο Άγιον Όρος*, Αρμ 5/2009, σελ. 625· Σ. Τρωιάνος/Χ. Παπαστάθης/Δ. Καραγιαννακίδης, *Περί την αποκοπή της Αδελφότητος της Ι. Μονής Εσφιγμένου από το σώμα των Ι. Μονών του Αγίου Όρους*, Αρμ 58/2004, σελ. 120.

²¹ Χ. Παπαστάθης, «Το καθεστώς του Αγίου Όρους», σε *Πολιτεία, Ορθόδοξη Εκκλησία και Θρησκευόμενα στην Ελλάδα*, 2006, σελ. 47· Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 193-194.

²² ΣτΕ 736/2005.

Δ. Διοικητική εποπτεία

- 11 Το Κράτος διατηρεί, σύμφωνα με το άρθ. 105 § 4 Σ. τη διοικητική εποπτεία ως προς την ακριβή τήρηση των αγιορειτικών καθεστώτων, ενώ σε αυτό ανήκει αποκλειστικά η διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Οι πιο πάνω προσδιορισμένες και περι-ορισμένες έκτασης εξουσίες του Κράτους ασκούνται, σύμφωνα με το άρθ. 105 § 5 από τον Διοικητή του Αγίου Όρους, του οποίου τα δικαιώματα και καθήκοντα καθορίζονται στο ν.δ. 1926. Ο Διοικητής διορίζεται μετά από πρόταση του Υπουργού Εξωτερικών και δεν αποτελεί εκκλησιαστικό, αλλά κρατικό λειτουργό²³. Συνεπεία αυτού οι πράξεις του υπόκεινται καταρχήν σε ακυρωτικό έλεγχο. Έχει, μεταξύ άλλων, την εξουσία να ελέγχει τη συμφωνία των πράξεων της Ιεράς Κοινότητας και των μοναστηριακών αρχών με τη νομοθεσία και να επιστά την προσοχή της Ιεράς Κοινότητας σε περίπτωση παραβίασης της νομοθεσίας από οποιαδήποτε μοναστηριακή αρχή. Σε περίπτωση διαφωνίας ως προς την άσκηση της εποπτείας του με την Ιερά Κοινότητα αποτείνεται στο Υπουργείο Εξωτερικών, στις οδηγίες του οποίου υποχρεώνεται να συμμορφωθεί (άρθ. 3 ν.δ. 1926). Ο Διοικητής έχει δικαίωμα να παρακάθεται στις συνεδριάσεις της Ιεράς Κοινότητας όταν κληθεί από αυτή, αλλά χωρίς δικαίωμα ψήφου, ενώ έρχεται σε άμεση επαφή με την Ιερά Κοινότητα και τις υπόλοιπες μοναχικές αρχές διά αλλη-λογραφίας και έχει την ευθύνη εκτέλεσης των αποφάσεων της Ιεράς Κοινότητας και των μοναχικών αρχών. Ο Διοικητής πάντως δεν έχει δικαίωμα ελέγχου πράξεων που συνιστούν πνευματικής φύσης δραστηριότητες, οι οποίες ελέγχονται αποκλειστικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Σε αυτές περιλαμβάνεται και η κουρά των μοναχών²⁴.

2. Η προστασία των αγιορειτικών καθεστώτων

Α. Αρχαίο προνομιακό καθεστώς

- 12 Το § 1 του άρθ. 105 Σ. προβλέπει ότι η περιοχή του Αγίου Όρους είναι αυτοδιοίκητο τμήμα του ελληνικού κράτους σύμφωνα με το «αρχαίο προνομιακό καθεστώς». Το άρθ. 105 § 3 Σ. καθορίζει πως ο λεπτομερής καθορισμός των αγιορειτικών καθεστώτων και του τρόπου της λειτουργίας τους γίνεται από τον ΚΧΑΟ. Η έκταση της συνταγματικής προστασίας ως προς το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους αποτελεί αντικείμενο διχογνωμίας. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η φράση «σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του» υποδηλώνει απλώς τη ratio της αναγνώρισης του αυτοδιοίκητου, ενώ η εξειδίκευση της έννοιας του αυτοδιοίκητου γίνεται στο άρθ. 105 § 2-3 Σ. Δεν συνάγεται επομένως ότι το αρχαίο προνομιακό καθεστώς απολαμβάνει αυτοτελώς συνταγματικής προστασίας πέραν εκείνης που κατοχυρώνεται σε ρητή

²³ ΣτΕ 5038/1997.

²⁴ ΣτΕ 339/1976.

συνταγματική διάταξη ειδικού περιεχομένου ως αυτές συναντώνται στο άρθ. 105 § 1-4 Σ. ή σε διάταξη του ΚΧΑΟ στον οποίο ρητά παραπέμπει το άρθ. 105 § 3 Σ.

Αντίθετη είναι η προσέγγιση αν ήθελε θεωρηθεί πως η αναφορά της § 1 του άρθ. 105 Σ. σηματοδοτεί υποχρέωση γενικής συμφωνίας με κάθε κανόνα του αρχαίου προνομιακού καθεστώτος του Αγίου Όρους που αφορά στο αυτοδιοίκητο, ανεξαρτήτως αν αυτός εξειδικεύεται στο άρθ. 105 § 2-3 Σ., και στον ΚΧΑΟ, ή όχι. Σύμφωνα με την άποψη αυτή η συνταγματική προστασία για το αυτοδιοίκητο αφορά στις διατάξεις που εξακολουθούσαν να ισχύουν, ανεξάρτητα από τον χρόνο παραγωγής τους, κατά τον χρόνο θέσπισης του Σ. 1927. Νοείται πάντως ότι οι διατάξεις που αφορούν στο αρχαίο προνομιακό καθεστώς υποχωρούν σε περίπτωση σύγκρουσής τους με εξειδικευμένες διατάξεις του άρθ. 105 Σ.²⁵ Το θέμα συνδέεται με τη συζήτηση για τα αγιορειτικά καθεστώτα του άρθ. 105 § 3 και κατά συνέπεια θα αναλυθεί περαιτέρω κατωτέρω.

Β. Αγιορειτικά Καθεστώτα

Το άρθ. 105 § 3 Σ. προβλέπει ότι ο λεπτομερής καθορισμός των αγιορειτικών καθεστώτων και του τρόπου της λειτουργίας τους γίνεται από τον ΚΧΑΟ, τον οποίο, με σύμπραξη του αντιπροσώπου του Κράτους, συντάσσουν και ψηφίζουν οι είκοσι Ιερές Μονές και επικυρώνουν το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Βουλή των Ελλήνων. Ο υφιστάμενος ΚΧΑΟ κυρώθηκε πριν από τη θέσπιση για πρώτη φορά της συνταγματικής διάταξης με το Σ. 1927. Οποιαδήποτε τροποποίησή του προϋποθέτει όπως ακολουθηθεί η ειδική διαδικασία που προβλέπεται στο άρθ. 105 § 3 Σ.. Έχει προκληθεί διχογνωμία κατά πόσο η συνταγματική προστασία αφορά και στα αρχαία θέσμια και αγιορειτικά καθεστώτα, ακόμα και αν το περιεχόμενό τους δεν έχει συμπεριληφθεί στον ΚΧΑΟ.

Έχει υποστηριχθεί πως τα αρχαία θέσμια και καθεστώτα δεν τυγχάνουν συνταγματικής προστασίας παρεκτός αν το περιεχόμενό τους είχε συμπεριληφθεί στον ΚΧΑΟ και στο ν.δ. 1926²⁶. Είναι γεγονός ότι το ακροτελεύτιο άρθ. 188 ΚΧΑΟ διαλαμβάνει ότι ο ΚΧΑΟ απορρέει από τα αυτοκρατορικά χρυσόβουλα, τα τυπικά, τα πατριαρχικά σιγίλλια, τα σουλτανικά φερμάνια, τους γενικούς κανονισμούς και τους αρχαιότατους μοναχικούς θεσμούς και καθεστώτα του Αγίου Όρους. Δεν αναφέρεται πάντως στο άρθ. αυτό ρητά ότι οι εν λόγω πηγές δικαίως παραμένουν σε εφαρμογή ανεξάρτητα από τον ΚΧΑΟ, αλλά απλώς ότι ο ΚΧΑΟ απορρέει από αυτές. Ούτε και περιλαμβάνεται στο άρθ. 105 § 3 Σ. ρητή γενική διάταξη υπέρ των πηγών από τις οποίες απορρέει ο ΚΧΑΟ. Μάλιστα το άρθ. 12 ΚΧΑΟ διαλαμβάνει πως το Άγιο Όρος απολαμβάνει ειδικών προνομίων

²⁵ Ν. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία*, ό.π., σελ. 118 επ.· Θ. Τσάτσος, γνμδ, ό.π., σελ. 428 επ.· Σ. Τρωιάνος/Γ. Πουλής, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 647-648.

²⁶ ΣτΕ 1093/1936· Σ. Παπαδάτος, *Αι νομικά βάσεις της αγιορειτικής πολιτείας*, 1959, σελ. 25· Π. Παναγιωτάκος, *Η οργάνωση του Μοναχικού Πολιτεύματος*, ό.π., σελ. 109 επ.

κατά τα ανέκαθεν κρατούντα «ως ταύτα συγκεκριμένως διατυπώνται εν διατάξει του παρόντος Καταστατικού Χάρτη», ενώ το άρθρ. 187 ΚΧΑΟ προβλέπει πως: «πάσα διάταξις, αντικειμένη εις τον παρόντα καταστατικόν χάρτην, δεν δύναται να έχη ισχύον εν Αγίω Όρει». Κατ' εξαίρεση πάντως γίνεται αποδεκτό ότι τα αρχαία αγιορειτικά έθιμα και καθεστώτα που αφορούν το αυτοδιοίκτο μπορούν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά, αλλά χωρίς να επικρατούν αντίθετων διατάξεων του κοινού δικαίου²⁷.

- 16 Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση το άρθρ. 105 Σ. δεν περιλαμβάνει μόνο α) ρητές διατάξεις ειδικού περιεχομένου (ως συναντώνται στα 105 § 1-4 Σ.), και β) εξουσιοδότηση προς τον κοινό νομοθέτη να επιληφθεί της ρύθμισης συγκεκριμένων θεμάτων (105 § 5 Σ.), αλλά και ρητές διατάξεις γενικού περιεχομένου που αφορούν σε κάθε είδους ρύθμιση που έχει κατά καιρούς αναγνωριστεί υπέρ του Αγίου Όρους, είτε έχει περιληφθεί ρητά στον ΚΧΑΟ, είτε όχι. Κατ' επέκταση δυνάμει του άρθρ. 105 § 3-4 Σ. όλα αυτά τα αγιορειτικά καθεστώτα συνεχίζουν να ισχύουν, ανεξάρτητα από τον χρόνο παραγωγής τους, και ανεξαρτήτως αν είναι γραπτοί ή εθιμικοί κανόνες, εφόσον δεν είχαν καταργηθεί κατά τον χρόνο που θεσπίστηκε για πρώτη φορά η συνταγματική προστασία, δηλαδή με το Σ. 1927. Διατάξεις που είχαν καταργηθεί για οποιοδήποτε λόγο χωρίς να αναβιώσουν δεν κατοχυρώνονται από το άρθρ. 105 Σ.²⁸ Σύμφωνα με παραπλήσια άποψη ο συντακτικός νομοθέτης αναγνωρίζει και προστατεύει το «αρχαίο προνομιακό καθεστώς» στο σύνολό του και μάλιστα όχι μόνο όσον αφορά στην αυτοδιοίκηση, αλλά και κάθε άλλη ρύθμιση που έχει θεσπισθεί υπέρ του Αγίου Όρους και των εγκαταβιοούντων σε αυτό μοναχών. Συνεπώς, υποστηρίζεται πως ο ΚΧΑΟ δεν περιλαμβάνει εξαντλητικά τα αγιορειτικά καθεστώτα καθώς αυτά συμπληρώνονται από τις πάσης φύσεως πηγές του αγιορειτικού δικαίου οι οποίες αναφέρονται στο άρθρ. 188 ΚΧΑΟ.²⁹
- 17 Τρίτη προσέγγιση δέχεται μεν ότι η συνταγματική προστασία αφορά σε όλες τις διατάξεις που εξακολουθούν να ισχύουν κατά τον χρόνο θέσπισης του Σ. 1927, ανεξάρτητα από τον χρόνο παραγωγής τους, ακόμα δηλαδή και αν δεν περιλαμβάνονται στον ΚΧΑΟ, και στον βαθμό που δεν αντίκεινται με εξειδικευμένες ρυθμίσεις του άρθρ. 105 Σ. Εντούτοις, θεωρεί ότι η συνταγματική προστασία αφορά μόνο τις διατάξεις που αναφέρονται στην αυτοδιοίκηση του Αγίου Όρους, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την πρόβλεψη του άρθρ. 105 § 5 Σ., σύμφωνα με το οποίο άλλα, εκεί αναφερόμενα, ζητήματα ρυθμίζονται με νομοθεσία³⁰.

²⁷ Δ. Καραγιαννακίδης, *Οι πηγές του δικαίου της αγιορειτικής αυτοδιοίκησης και το «αρχαίο προνομιακό καθεστώς» του Αγίου Όρους (άρθρο 105 Σ.)*, ΤοΣ 22/1996, σελ. 681· Σ. Παπαδάτος, *Νομοθέτησις «κατά παραπομπήν» εν τω αγιορειτικώ δικαίω*, ΑΕΚΔ 17/1962, σελ. 1151.

²⁸ Χ. Παπαστάθης, *Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών*, 1988, σελ. 17 επ.

²⁹ Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 187, ΑΠ 170/1964.

³⁰ Ν. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία*, ό.π., σελ. 118 επ· Θ. Τσάτσος, γνμδ, ό.π., σελ. 428 επ· Σ. Τρωιάνος/Γ. Πουλής, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 647-648.

Γ. Εξουσιοδότηση υπέρ του Νόμου

Το άρθ. 105 § 5 Σ. προβλέπει πως η δικαστική εξουσία που ασκούν οι μοναστηριακές αρχές και η Ιερή Κοινότητα, καθώς και τα τελωνειακά και φορολογικά πλεονεκτήματα του Αγίου Όρους καθορίζονται με νόμο. Το άρθ. 2 ν.δ. 1926 καθορίζει τα τελωνειακά και φορολογικά πλεονεκτήματα του Αγίου Όρους³¹, ενώ τα άρθ. 7-36 ν.δ. 1926 καθορίζουν λεπτομερώς την απονομή της δικαιοσύνης³². Άλλες διατάξεις του ΚΧΑΟ και του ν.δ. 1926 καθορίζουν περαιτέρω προνόμια. Ενδεικτικά τα άρθ. 95 ΚΧΑΟ και 38 ν.δ. 1926 προβλέπουν την απαλλαγή των μοναχών του Αγίου Όρους από την υποχρέωση στρατεύσεως³³.

Προκύπτει σύγχυση από το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το ν.δ. 1926 ρυθμίζει και θέματα που αφορούν στο αυτοδιοίκητο, ενώ ο ΚΧΑΟ ρυθμίζει και θέματα που δεν αφορούν αυστηρά στο αυτοδιοίκητο. Σε άλλες περιπτώσεις υπάρχει επικάλυψη ή διασταύρωση ή και μερική διαφοροποίηση του ΚΧΑΟ και του ν.δ. 1926. Έχει υπάρξει εισήγηση πως στην περίπτωση αυτή αν η ρύθμιση αφορά σε θέματα του άρθ. 105 § 5 Σ. τότε υπερισχύει η ρύθμιση που περιλαμβάνεται στο ν.δ., 1926 ενώ αν αφορά σε θέματα αυτοδιοίκησης υπερισχύει η διάταξη που είναι σύμφωνη με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς. Αν ένα θέμα ρυθμίζεται μόνο από τον ΚΧΑΟ ή μόνο από το ν.δ. 1926, τότε η ρύθμιση θα πρέπει να επικρατήσει ανεξαρτήτως θέματος³⁴. Η εισήγηση αυτή επιδιώκει την πρακτική ρύθμιση των δυσχερειών που προκαλούνται από το γεγονός ότι το άρθ. 105 § 3 Σ. αναφέρεται αποκλειστικά στον ΚΧΑΟ και το άρθ. 105 § 5 Σ. σε νόμο.

Το ΣτΕ έχει αντίθετα αποφανθεί ότι η συνταγματική προστασία αφορά στο αυτοδιοίκητο και όχι σε άλλα θέματα. Κατ' επέκταση διάταξη του ΚΧΑΟ που αφορά σε άλλα θέματα δύναται να τροποποιηθεί με κοινό νόμο, χωρίς να απαιτείται για την τροποποίησή του να τηρηθεί η διαδικασία που προβλέπεται στο άρθ. 105 § 3 Σ. Το γεγονός επομένως ότι μια διάταξη περιλαμβάνεται ρητά στον ΚΧΑΟ δεν συνεπάγεται πως αυτή απολαμβάνει άνευ ετέρου συνταγματικής προστασίας δυνάμει του άρθ. 105 § 3 Σ.³⁵ Συνεπώς, εφόσον ο «νόμος» στον οποίο γίνεται αναφορά στο άρθ. 105 § 5 Σ. διαφέρει από τον ΚΧΑΟ, αν στον ΚΧΑΟ περιλήφθηκαν διατάξεις που αποτελούν περιεχόμενο του «νόμου» και

³¹ Κ. Παπαγεωργίου, *Το προνομιακό φορολογικό και τελωνειακό καθεστώς του Αγίου Όρους. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρ. 105 § 5 εδ. β' Συντάγματος*, Νομοκανονικά 1/2003, σελ. 312· Δ. Νικολακάκης, *Το προνομιακό φορολογικό καθεστώς των μετοχιών και της ακίνητης περιουσίας των Μονών του Αγίου Όρους*, ΝοΒ 63/2015, σελ. 1190· Γ. Κασσιμάτης, *Η φορολογική απαλλαγή του Αγίου Όρους*, ΝοΒ 60/2012, σελ. 1624.

³² Θ. Τσάτσος/Μ. Βολονάκης, *Η απονομή της δικαιοσύνης εν Αγίω Όρει*, ΑΕΚΔ 4/1949, σελ. 210.

³³ ΣτΕ ΟΛ 2140/1975· ΣτΕ 2837/2015· Α. Κόντης, *Η απαλλαγή των μοναχών του Αγίου Όρους από την υποχρέωση στρατεύσεως*, Νομοκανονικά 2/2009, σελ. 81.

³⁴ Σ. Τρωιάνος/Γ. Πουλής, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 650.

³⁵ ΣτΕ ΟΛ 869/1967.

δεν αναφέρονται σε θέματα αυτοδιοίκησης, αυτές δεν έχουν αυξημένη τυπική ισχύ και μπορούν να τροποποιηθούν ή καταργηθούν με κοινό νόμο³⁶. Το ΣτΕ δέχθηκε πάντως ότι η κατάργηση εξειδικευμένων και ειδικών διατάξεων του ΚΧΑΟ που δεν αφορούν το αυτοδιοίκητο θα πρέπει να γίνεται με ειδικό νόμο και κατά συνέπεια δεν επαρκεί για την κατάργησή τους γενική νομοθετική διάταξη, ακόμα και αν αυτή περιλαμβάνει ρήτρα ότι καταργείται κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη που είναι αντίθετη με το περιεχόμενό του ή ρυθμίζει τα ίδια θέματα με άλλο τρόπο³⁷.

Δ. Ένταξη στην ΕΕ

- 21 Το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους δεν εθίγη από την προσχώρηση της Ελλάδος στις ΕΚ (νυν ΕΕ). Με την Κοινή Δήλωση αρ. 4 που έγινε κατά την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης και κυρώθηκε με τον Ν. 945/1979 αναγνωρίστηκε ότι το ειδικό καθεστώς που έχει παραχωρηθεί στο Άγιο Όρος, όπως τούτο είναι εγγυημένο από το άρθρο 105 του Ελληνικού Συντάγματος, δικαιολογείται αποκλειστικά για λόγους πνευματικούς και θρησκευτικούς, και ότι η ΕΕ θα μεριμνήσει ώστε να ληφθούν υπ' όψη οι λόγοι αυτοί κατά την εφαρμογή και την περαιτέρω επεξεργασία των διατάξεων του ευρωπαϊκού δικαίου, ιδίως όσον αφορά τις τελωνειακές και φορολογικές απαλλαγές καθώς και το δικαίωμα εγκαταστάσεως³⁸. Το καθεστώς παραμένει έκτοτε αναλλοίωτο σε επίπεδο πρωτογενούς ευρωπαϊκού δικαίου. Παρά τη δεσμευτικότητα πάντως της Κοινής Δήλωσης έχει επισημανθεί ότι αυτή δεν κατοχυρώνει άμεσες νομικές υποχρεώσεις, όπως συμβαίνει με τα πρωτόκολλα. Προσπάθειες αντικατάστασης της Κοινής Δήλωσης με πρωτόκολλο δεν έγιναν αποδεκτές λόγω αντιδράσεων Ευρωπαίων αξιωματούχων ως προς το θέμα του αβάτου³⁹.

3.Ειδικότερα προνόμια

Α. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας

- 22 Ένα από τα σημαντικότερα προνόμια του Αγίου Όρους αφορά στην κτήση της ελληνικής

³⁶ Κ. Παπαγεωργίου, *Το προνομιακό φορολογικό και τελωνειακό καθεστώς*, ό.π., σελ. 61-62· Ν. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία*, ό.π., σελ. 196. Αντίθετος ο Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 188.

³⁷ ΣτΕ Ολ 869/67, ΣτΕ Ολ 2140/75, ΣτΕ 736/2005.

³⁸ Ι. Κονιδάρης, «Το Άγιον Όρος και η Ευρωπαϊκή Ένωση», σε *Το Άγιον Όρος. Χθες-σήμερα-αύριο*, 1996, σελ. 135· Β. Χριστιανός, *Ειδικό καθεστώς του Αγίου Όρους και δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομοκανονικά 1/2011, σελ. 11· Ν. Σκανδάμης, *Το Άγιο Όρος και οι Ευρωπαϊκές Κοινοτήτες*, 2/ΕΕΕΔ 1983, σελ. 271· D. Enrigenis, "Réflexions théoriques sur la Déclaration Commune relative du Mont Athos", σε *Mount Athos and the European Community*, Institute for Balkan Studies, 1993, σελ. 13.

³⁹ Κ. Παπαγεωργίου, *Εκκλησιαστικό Δίκαιο*, 2019, σελ. 400-402.

ιθαγένειας από τους αλλογενείς μοναχούς ή δοκίμους⁴⁰. Το άρθ. 105 § 1 Σ. προβλέπει πως όλοι όσοι μονάζουν στο Άγιο Όρος αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια μόλις προσληφθούν ως δόκιμοι ή μοναχοί, χωρίς άλλη διατύπωση. Η ρύθμιση επαναλαμβάνεται και στο άρθ. 6 ΚΧΑΟ, αν και χωρίς αναφορά στους δοκίμους. Η αυτοδίκαιη απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από τους αλλοδαπούς με την απλή εγγραφή σε μοναχολόγιο ή δοκιμολόγιο αγιορειτικού καθιδρύματος αποσκοπεί να εξασφαλίσει τόσο τους αλλογενείς Αγιορείτες, όσο και να αποτρέψει επεμβάσεις άλλων κρατών υπέρ υπηκόων τους. Με τον τρόπο αυτό το προνόμιο λειτουργεί αμφίπλευρα εξασφαλίζοντας τόσο την ελληνική πολιτεία και το Άγιο Όρος, όσο και όσους εγκαταβιώνουν σε αυτό⁴¹.

Παρατηρείται ορθά πως η αυτοδίκαιη απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας προϋποθέτει τη σωρευτική συνδρομή δύο μόνο όρων, ήτοι: α) της εισόδου αλλοδαπού στο Άγιο Όρος με σκοπό την εγκαταβίωσή του και β) την πρόσληψή του σε ένα από τα μοναστικά καθιδρύματα του Αγίου Όρους ως δοκίμου ή μοναχού⁴². Εντούτοις το ΣτΕ έχει αποδεχθεί πως δεν συνιστούν «άλλη διατύπωση» η προηγούμενη άδεια της ελληνικής πολιτείας που χορηγείται από τον Διοικητή του Αγίου Όρους, και η προηγούμενη έγκριση της κουράς του μοναχού από το Οικουμενικό Πατριαρχείο⁴³.

Αναντίλεκτα ο Διοικητής του Αγίου Όρους ασκεί ως εκπρόσωπος του Κράτους τη διοικητική εποπτεία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο έχει την ανώτατη πνευματική εποπτεία της ακριβούς τήρησης των αγιορειτικών καθεστώτων (άρθ. 105 § 4 και § 5 Σ.). Εντούτοις, η άσκηση εποπτείας δεν εξισώνεται άνευ ετέρου με δυνατότητα προσθήκης διατυπώσεων πέραν όσων ρητά διαλαμβάνονται στο Σ. Το άρθ. 105 § 1 Σ. είναι σαφές πως όσοι μονάζουν στο Άγιο Όρος αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια με μόνη την πρόσληψή τους ως δόκιμοι ή μοναχοί χωρίς άλλη διατύπωση. Κατ' επέκταση η συμπερίληψη πρόσθετων διατυπώσεων στην απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με κοινό νόμο δεν φαίνεται να είναι συμβατή με το άρθ. 105 § 1 Σ.. Η θέσπιση με κοινό νόμο υποχρέωσης του αλλοδαπού μοναχού ή δοκίμου να λάβει προηγουμένως άδεια του Διοικητή του Αγίου Όρους περιορίζει επιπρόσθετα και το αυτοδιοίκτο της περιοχής, εφόσον το αυτοδιοίκτο περιλαμβάνει και την απόφαση ως προς την είσοδο και εγκαταβίωση μοναχού⁴⁴.

⁴⁰ Χ. Παπαστάθης, *Το ειδικό νομικό καθεστώς των αλλογενών Αγιορειτών*, Νομοκανονικά 1/2002, σελ. 41· C. Papastathis, *The Nationality of the Mount Athos Monks of non-Greek Origin*, *Balkan Studies* 8/1967, σελ. 75.

⁴¹ Χ. Παπαστάθης, *Το καθεστώς του Αγίου Όρους*, ό.π., σελ. 59.

⁴² Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 235.

⁴³ ΣτΕ 2101/1991.

⁴⁴ Χ. Παπαστάθης, *Προϋποθέσεις εισόδου προσκυνητών και εγκαταβίωσης ομοδόξων αλλοδαπών στο Άγιον Όρος*, ΝοΒ 44/1996, σελ. 372· Σ. Τρωιάνος, «Προϋποθέσεις και διαδικασία εγκαταβίωσης αλλοδαπών στο Άγιον Όρος», σε *Το Καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω*, Ιερά Κοινότητα Αγίου Όρους

- 25 Ο λεπτομερής καθορισμός των αγιορειτικών καθεστώτων και του τρόπου της λειτουργίας τους γίνεται από τον ίδιο τον ΚΧΑΟ δυνάμει του άρθ. 105 § 3 Σ. Συνεπώς, θα μπορούσε να προβλεφθεί νομοθετικά στον ΚΧΑΟ, μετά από τροποποίηση κατ' εφαρμογή της ειδικής διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθ. 105 § 3 Σ., ότι η πρόσληψη κάποιου ως δοκίμου ή μοναχού γίνεται μετά από έγκριση της κουράς από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αυτό δεν θα βρισκόταν σε αντίθεση με το άρθ. 105 § 1 Σ. εφόσον η έγκριση της κουράς από το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα συνιστούσε προϋπόθεση της πρόσληψης κάποιου ως δοκίμου ή μοναχού και όχι πρόσθετη διατύπωση πέραν της πρόσληψής τους. Ο υφιστάμενος ΚΧΑΟ όμως δεν περιλαμβάνει μια παρόμοια προϋπόθεση για έγκριση της κουράς από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά περιορίζεται στην απόφαση της μοναστηριακής συνάξεως η οποία απλώς γνωστοποιείται στην Ιερά Κοινότητα⁴⁵.
- 26 Υπάρχει διχογνωμία κατά πόσο επέρχεται αυτοδίκαιη απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας αλλογενή που απέκτησε την ελληνική ιθαγένεια δυνάμει του άρθ. 105 § 1 Σ., αν αυτός έχει εγκαταλείψει τη Μονή στην οποία εγκαταβίωσε και κατ' επέκταση δεν μονάζει πλέον στο Άγιο Όρος. Σύμφωνα με μια άποψη η νομοθεσία δεν προέβλεπε αυτοδίκαιη απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας ως εκ της εγκατάλειψης του Αγίου Όρους και ούτε και το άρθ. 105 § 1 αναφέρει οτιδήποτε σχετικά με την απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας αλλά μόνο αναφορικά με την κτήση αυτής⁴⁶. Υπήρξε εισήγηση ότι πλέον υπάρχει δυνατότητα κήρυξης του αλλογενή ως έκπτωτου της ελληνικής ιθαγένειας με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών δυνάμει του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, άρθ. 17 § 1 ν. 3284, όπως τροποποιήθηκε με το άρθ. 41 § 4 ν. 3731/2008⁴⁷.
- 27 Εντούτοις, εφετειακή απόφαση έκρινε ότι η απώλεια της ιθαγένειας σε περίπτωση εγκατάλειψης της Μονής εγκαταβίωσης επέρχεται αυτοδίκαια χωρίς άλλες διατυπώσεις, όπως ακριβώς ισχύει και για την κτήση της ιθαγένειας⁴⁸. Επιχειρήθηκε δηλαδή μια τελεολογική διασταλτική ερμηνεία του άρθ. 105 § 1 Σ., με το επιχείρημα ότι εφόσον η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας γίνεται χωρίς διατυπώσεις με μόνη την κουρά και εγκαταβίωση του μοναχού, έτσι και η απώλεια της ιθαγένειας επέρχεται αυτοδικαίως

Άθω, 1996, σελ. 58· Γ. Κασιμάτης, *Το Σύνταγμα και η άδεια εισόδου στην περιοχή της μοναστικής πολιτείας*, ΝοΒ 44/1996, σελ. 391· Ν. Αλιβιζάτος/Π. Παυλόπουλος, *Συνταγματική θεώρηση του θέματος της εισόδου και εγκαταβίωσης αλλοδαπών στο Άγιο Όρος*, ΝοΒ 44/1996, σελ. 386 επ.

⁴⁵ Γ. Ανδρουτσόπουλος, *Είσοδος και εγκαταβίωση στο Άγιον Όρος*, ό.π., σελ. 96· Α. Βαβούσκος, *Παρατηρήσεις στην απόφαση υπ' αριθμ. 2101/1991*, τμ. Δ' ΣτΕ, Αρμ 48/1994, σελ. 1441.

⁴⁶ Χ. Παπαστάθης, *Το ειδικό νομικό καθεστώς*, ό.π., σελ. 53. Βλ. πάντως Γ. Δούδος, *Η αποδημία αλλογενούς αγιορείτη μοναχού από το Αγ. Όρος επιφέρει απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας που απέκτησε κατά την κουρά του*, Αρμ. 55/2001, σελ. 290.

⁴⁷ Ι. Κονιδάρης, *Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα*, ό.π., σελ. 236.

⁴⁸ ΔΕφθεσ 2147/2013.

μόλις εκλείψει ο σκοπός χορήγησης της ιθαγένειας. Κρίθηκε περαιτέρω ότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή των γενικών διατάξεων του άρθ. 17 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας στο βαθμό που αυτό αντίκειται προς τις ειδικότερες διατάξεις που προβλέπονται στο άρθ. 105 Σ.

Β. Απαγόρευση εγκαταβίωσης ετεροδόξων ή σχισματικών

Το άρθ. 105 § 2 απαγορεύει ρητά την εγκαταβίωση ετεροδόξων ή σχισματικών στο Άγιο Όρος. Η διάταξη επαναλαμβάνεται κατ' ουσία στο άρθ. 5 § 2 ΚΧΑΟ. Η απαγόρευση εισάγει περιορισμό στο δικαίωμα εγκατάστασης, αλλά όχι απλής επίσκεψης, με προφανή σκοπό τη διατήρηση του Ορθόδοξου θρησκευτικού χαρακτήρα της περιοχής. Εν προκειμένω η συνταγματική διάταξη εισάγει ειδικής φύσης περιορισμό του δικαιώματος εγκατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του Αγίου Όρους ως περιοχής αφιερωμένης στην καλλιέργεια του ορθόδοξου μοναχισμού και στη θρησκευτική λατρεία⁴⁹. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να γίνει αποδεκτό κατά μείζονα λόγο ότι, αν και δεν αναφέρεται ρητά, η απαγόρευση περιλαμβάνει και τους ετερόθρησκους και όχι μόνο τους ετερόδοξους.

Ο καθορισμός των προσώπων που είναι ετερόδοξα ή σχισματικά καθορίζεται στη βάση του εσωτερικού δικαίου της Ορθόδοξης Εκκλησίας και ως εκ της αμιγώς πνευματικής διάστασης του ζητήματος δεν ελέγχεται ακυρωτικώς⁵⁰. Για τον λόγο αυτό γίνεται δεκτό ότι είναι δυνατή και η απαγόρευση παραμονής στο Άγιο Όρος μοναχού που έχει παύσει να μνημονεύει το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη και να αναγνωρίζει την πνευματική του δικαιοδοσία, καθότι η εγκαταβίωση είναι επιτρεπτή μόνο σε Ορθόδοξους Χριστιανούς που υπόκεινται στην πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη⁵¹. Η Ιερά Κοινότητα έχει τη δικαιοδοσία να αποφασίσει την απέλαση ετερόδοξου ή σχισματικού και ο Διοικητής μεριμνά για την εκτέλεση της απόφασης. Εντούτοις, προβάλλεται πειστικά η θέση ότι ο Διοικητής οφείλει να μην προχωρήσει κατ' εξαίρεση στην απομάκρυνση του ετερόδοξου ή σχισματικού, αν ο τελευταίος τελεί υπό εξαιρετικές προσωπικές συνθήκες, όπως π.χ. υγείας, ώστε η απομάκρυνσή του να αντίκειται στην αρχή της αξίας του ανθρώπου και την αρχή της αναλογικότητας⁵².

Γ. Άβατο

Αν και δεν αναφέρεται στο άρθ. 105 Σ., εντούτοις το άρθ. 186 ΚΧΑΟ καθιερώνει το άβατο, απαγορεύοντας την είσοδο θηλέων στην περιοχή του Αγίου Όρους «κατά τα

⁴⁹ ΣτΕ 736/2005.

⁵⁰ ΣτΕ 763/2005.

⁵¹ ΣτΕ 4/1996.

⁵² Γ. Ανδρουτσόπουλος, *Είσοδος και εγκαταβίωση στο Άγιον Όρος*, ό.π., σελ. 98.

ανέκαθεν κρατούντα»⁵³. Παραβίαση της απαγόρευσης συνιστά μάλιστα και ποινικό αδίκημα σύμφωνα με το άρθ. 43 Β΄ ν.δ. 1926⁵⁴. Το άβατο είναι αποτέλεσμα ζωηρής συζήτησης, ιδιαίτερα λόγω ενστάσεων που αφορούν στον περιορισμό της αρχής της ισότητας. Εντούτοις, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη η αρχή της ισότητας απαγορεύει την αυθαίρετη διάκριση λόγω φύλου και δεν αποκλείει διαφορετική μεταχείριση ανόμοιων ή διαφορετικών περιπτώσεων σε περιπτώσεις που υπάρχουν ισχυροί λόγοι που δικαιολογούν τη διατήρηση της διάκρισης, στηριζόμενοι σε άλλα συνταγματικά δικαιώματα όπως εν προκειμένω το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία⁵⁵.

Δ. Αναπαλλοτρίωτο

- 31 Το άρθ. 105 § 2 προβλέπει ρητά πως το έδαφος της χερσονήσου του Άθω είναι αναπαλλοτρίωτο και είναι κατανεμημένο στις είκοσι Μονές. Η χερσονήσος του Άθω είναι επομένως αποκλειστική ιδιωτική ιδιοκτησία των είκοσι Μονών, αποκλεισμένης της κυριότητας οποιουδήποτε άλλου προσώπου, συμπεριλαμβανομένου και του Κράτους. Αυτό προβλέπεται ρητά και στο άρθ. 2 ΚΧΑΟ⁵⁶. Πριν τη θέσπιση του Ν. 1198/1981 η νομολογία είχε διχαστεί ως προς τη δυνατότητα εκποίησης της περιουσίας των Μονών που βρίσκεται εκτός της περιοχής της χερσονήσου του Άθω. Το άρθ. 181 ΚΧΑΟ προβλέπει ότι πάσα η ακίνητη περιουσία των Ιερών Μονών είναι απολύτως αναπαλλοτρίωτος ως πράγμα θείω δικαίω. Ο Άρειος Πάγος είχε κρίνει ότι το αναπαλλοτρίωτο περιορίζεται στην περιοχή της χερσονήσου του Άθω⁵⁷, ενώ το ΣτΕ είχε αποφασίσει υπέρ της καθολικής ισχύος του αναπαλλοτρίωτου⁵⁸.
- 32 Ο Ν. 1198/1981 αποδέχθηκε την αρχή ότι η εκποίηση ακίνητης περιουσίας των αγιορειτικών Μονών που βρίσκεται εκτός του Αγίου Όρους είναι καταρχήν επιτρε-

⁵³ Σ. Παπαδάτος, *Το πρόβλημα του αβάτου του Αγίου Όρους*, 1969· Α.Π. Λαμπρόπουλος, *Το άβατο του Αγίου Όρους*, Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών 2001-2003, σελ. 317· Α. Μαρίνος, «Η απαγόρευση εισόδου γυναικών στο Άγιον Όρος», σε *Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητρ. Κίτρος Βαρνάβα*, 1980.

⁵⁴ Γ. Πουλής, *Το άβατο του Αγίου Όρους και η ποινικοποίηση της παραβίασής του με το Ν.Δ. 2623/1953*, Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ 1981, σελ. 169.

⁵⁵ Ι. Κονιδάρης, *Άβατον του Αγίου Όρους/The Mount Athos Avaton*, 2003· Χ. Παπαστάθης, *Το άβατο του Αγίου Όρους στις γυναίκες*, Αρμ 33/1979, σελ. 80.

⁵⁶ Ε. Δωρής, *Το δίκαιον του Αγίου Όρους*, σελ. 100, Σ. Τρωιάνος, *Απαλλοτρίωση αγιορειτικών κτημάτων και τύχη του χρηματικού ανταλλάγματος*, ΝοΒ 27/1979, σελ. 5· Σ. Κότσιανος, *Το απαλλοτριωτόν των εκτός του Αγίου Όρους κειμένων ακινήτων των ιερών μονών της χερσονήσου του Άθω*, Αρμ 25/1971, σελ. 290· Ι. Σόντης, *Το αναπαλλοτρίωτον της ακινήτου περιουσίας των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους*, ΕΕΝ 35/1976, σελ. 591.

⁵⁷ ΑΠ Ολ. 177/1976.

⁵⁸ ΣτΕ Ολ. 3057/1972.

πτή, θέση η οποία συνάδει και με το άρθ. 90 ΚΧΑΟ που προβλέπει αρμοδιότητα της Συνάξεως εκάστης Μονής αναφορικά με τις εκποιήσεις. Το άρθ. 3 του Ν. 1198/1981 προβλέπει ότι η εκποίηση ή ανταλλαγή των ακινήτων αυτών είναι άκυρη, εκτός αν τηρηθούν οι διατυπώσεις που τάσσονται από την ίδια την Ιερά Μονή σύμφωνα με τον Ν. 1198/1981. Η απόφαση για εκποίηση ή ανταλλαγή ακινήτων που βρίσκονται εκτός της εδαφικής περιοχής της χερσονήσου του Άθω θα πρέπει να έχει ληφθεί με, κατά πλειοψηφία δύο τρίτων των μελών, απόφαση Γεροντικής Σύναξης, η οποία να λήφθηκε μόνο για λόγους προφανούς ωφελείας των ως ακινήτων άνευ προσόδου ή όταν με το τίμημα πώληση επιδιώκεται η θεραπεία σοβαρής ανάγκης της Μονής. Σε μια παρόμοια περίπτωση η εκποίηση διενεργείται με δημοπρασία και υπό την τήρηση των αυστηρών προϋποθέσεων που προβλέπονται στο Ν. 11987/1981. Παράλληλα όμως καθιερώνεται δικαίωμα του ελληνικού Δημοσίου να δηλώσει εντός τρίμηνης προθεσμίας από την έγκριση της δημοπρασίας ότι επιθυμεί να λάβει τη θέση του αγοραστή με τους ίδιους όρους.